

MÓRA FERENC ÁSATÁSAI DOROZSMÁN

KÜRTI BÉLA

(Szeged, Móra Ferenc Múzeum)

Memoriae saecularis Francisci Móra

Móra Ferenc születésének 100. évfordulójára készülődvén 1978 nyarán nagy örömmel fogadtuk annak lehetőségét, hogy közzétehetjük Móra Ferencnek Dorozsma környékén 1930-ban folytatott régészeti kutatásaival kapcsolatos levélváltását. E levelek közlése további aktualitást nyer most, mind a készülő Dorozsma-monográfia, mind a megyei régészeti topográfia előmunkálatai során, annál is inkább, mivel — mint alább látni fogjuk — számos olyan régészeti lelőhelyről szerzünk belőlük tudomást, melyek eddig ismeretlenek voltak előttünk. Fontosnak tartjuk e levelek közlését azért is, mert úgy érezzük, hogy Móra Ferenc kéziratos hagyatékának kisebb-nagyobb kötetekben, közleményekben való kiadása során¹ régészeti vonatkozású munkái (egy-két kivétellel²) érdemtelenül háttérbe szorultak. Reméljük, hogy az alábbi levélközlés és a hozzáfűzött kommentárunk nem lesznek érdektelenek egy későbbi, a régész Mórát központjába állító adatközlő — avagy feldolgozó — munka szempontjából sem³.

A levelek címzettje és tulajdonosa, Hídvégi (Hock) Lajos⁴ így emlékszik Móra és egykori kapcsolataikra:

„Személyi varázsa alatt állottunk valamennyien: tanyasi tanítók, egyetemi tanárok, falusi jegyzők, megyei urak, parasztok, nagybirtokosok, mezőgazdasági napszámosok, arisztokraták és hivatali altisztek. Felénk fordított arcáról a magunk fontosságát láttuk tükröződni. Mindenki nyelvén tudott beszélni, és hatása alól senki se vonhatta ki magát. Jövőre ünnepeljük születése századik évfordulóját. Négy hozzám írt levelével járulok azok munkájához, akik Móra Ferenc ébresztgetésén fáradoznak.

¹ Az ide vonatkozó irodalom teljes felsorolása helyett legyen elég a legfrissebb kiadványra hivatkoznunk, amely tartalmazza a korábbiak könyvészeti adatait is: *Lengyel András*, A Szegedi Egyetemi Könyvtár Móra-kéziratai. (Katalógus és szövegközlés.) Dissertationes ex Bibliotheca Universitatis de Attila József nominatae. Szeged, 1976.

² Pl. *Banner J.*, Móra Ferenc levele Pósta Bélához. MFME 1956. 11—14; *Kőhegyi M.*, Adatok Móra Ferenc régészeti munkásságához (Csóka—Öttömös). Acta Ant. et Arch. X. (Szeged, 1966) 119—124.

³ A régész Móráról az életrajzi kötetek ilyen vonatkozású részletein kívül l. még *Kőhegyi Mihály* — egyelőre kéziratban levő — munkáját, melyben Móra Ferenc irodalmi műveit elemezte régészeti szempontból.

⁴ *Hídvégi (1933-ig Hock) Lajos* 1909-ben született Budapesten. 1929-ben szerzett Szegeden tanítói oklevelet, októbertől Klárafalván tanított. Dorozsmára 1930 januárjában került: a kistemplomtanyai, majd a paptanyai iskolában helyettesített. 1930 decemberétől Albertibe (ma Albertirsa, Pest m.) helyezték át, ahol 1947 áprilisáig tanított. 1952. október 15-ig a Pest megyei Tanács művelődésügyi osztályán volt művészeti előadó, majd nyugdíjazásáig a ceglédi Táncsics Mihály általános iskolában tanított. — Fentiekre l. Csongrád megyei Levéltár, Szeged: VIII. 128. A kiskundorozsmai külterületi Állami Elemi Népiskola iratai 94, 265, 473, 489/1930; uo. VI. 504. Csongrád vármegye és Szeged város Tanfelügyelőségének iratai 6655/1930; valamint Hídvégi Lajos szóbeli közlései. — Ezúton mondok köszönetet Hídvégi Lajosnak a levelek közlésre való átengedéséért, valamint azért a szívességéért, ahogy a dorozsmai régészeti lelőhelyekről, Mórával való kapcsolatairól beszámolt.

A levelek kivétel nélkül régészeti ügyekkel foglalkoznak, az egyik közülük az első írás, amelyik a gyakori hun temetők azonosságát tagadja⁵, azóta már tudjuk, hogy ezek a nagy kiterjedésű temetők avar koriak⁶.

Húszéves voltam és a dorozsmai tanyákon tanítottam. Egy honfoglaló sír lelelteivel állítottam be a szegedi múzeumba. Így kezdődött máig is melengető kapcsolatunk, mert ha az eltelt négy évtizedben részem is volt több tucat régészeti munkában, Móra felidézése nélkül egyik sem történt meg.

Móra hatására fölkutattam vagy huszonöt ókori temetőt és telepet, bronzkoriakat és honfoglalókat, korai vaskoriakat és Árpád-koriakat⁷. Móra kijárt hozzám a tanyára, én meg hozzá a múzeumba és a lakására. Köztünk csak régészetről folyt a szó, terepbejárásokról és ásatásokról. Részt vettem a kinti ásatásokon és azonkívül számos ókori edényt gyűjtöttem össze a tanyákról, véletlenül előkerült leleteket szülő alá való forgatásokból. Leveleztünk, s ahol érte levelem Mórát, onnan választolt. Sorai érdekes tudósítások a Makó környéki és a fehértői ásatásokról is.”

A LEVÉLVÁLTÁS

Hock Lajos első ízben 1930. május 21-én kereste fel levéllel a múzeumot: a februárban talált honfoglaláskori sírről adott hírt.

1. HOCK LAJOS — MÓRA FERENCHEZ⁸

Tekintetes Igazgatóság!

Bátorkodom rendelkezésükre bocsájtani a f. é. febr. 20-n véletlenül feltár lovas sírból előkerült 2 db ezüst díszecskét.

A sírt Dorozsma-Kistemplomtanyától kb. másfél km-re⁹ találták földforgatás közben. — A dologról csak másnap értesültem, de már semmit sem láthattam, mert a csontokat összeszedve egy kis gödörbe ásták el. A felületesen átnézett sírban több ilyen darabot találtak, továbbá 2 db kengyelvasat és 2 zabladarabot. Ezt át is adták nekem. (Ha óhajtják, úgy rendelkezésükre bocsájthatok még 9 kisebb és 3 na-

⁵ Hídvégi itt a 4. sz. levélre gondolt. — A „hun-avar” leletanyag megítéése Móra nézeteiben több évtizedes ásató tevékenysége alatt folyamatosan alakult, változott; s bár kétségtelen, hogy csekély számú szakcikke alapján nem, szépirodalmi munkáiban és levelezésében viszont annál inkább nyomon követhető. (A téma felgöngyölítését önálló dolgozatban kíséreljük meg, ezért itt legyen elég csupán arra utalnunk, hogy a csókai leletek avar voltát már 1912-ben felismerte. Vö. *Banner*, i. m. 12.)

⁶ A kérdésre I. *Alföldi Andreas*, *Der Untergang der Römerherrschaft in Pannonien*. Vol. II. Berlin—Leipzig, 1926. 2—18; *Reinecke, Paul*, *Die archäologische Hinterlassenschaft der Awaren. Germania* 12 (1928) 87—98; *Alföldi A.*, *Leletek a hun korszakból és ethnikai szétválasztásuk*. Bp. 1932. (*Arch. Hung.* IX) 12; *Uő.*, *Zur historischen Bestimmung der Awarenfunde*. ESA 1934. 285—307.

⁷ E lelőhelyekről 1978. jún. 19-i és aug. 25-i beszélgetéseink során Hídvégi L. részletesen beszámolt, azonosításukhoz térképvázlatot készített. — A lelőhelyek jelentős részét sikerült azonosítanom, a továbbiak helyszíni bejárást készülő szakdolgozatához Nagy Erzsébet egy. hallg. végzi el.

⁸ Eredetije a Somogyi-könyvtár és Városi Múzeum irattárában 315/1930. sz. alatt, s mint 1950 előtti iratanyagot a Somogyi-könyvtár őrzi. — Ezúton mondok köszönetet Tóth Béla könyvtárigazgatónak és Bezerédy Istvánnak, hogy lehetővé tették számomra az iratanyag régészeti szempontú feldolgozását. — (Az iratanyagra a továbbiakban Irattár + iktatószám feltüntetésével utalok.)

⁹ A lelőhelyet ez ideig nem sikerült azonosítanunk. — Kistemplomtanya 1950-ben vált Bordány néven önálló községgé, vö. *Incefi G.*, *Szeged környékének földrajzi nevei*. Bp. 1960. (Nytud. Ért. 22) 18, 50.

gyobb díszecskét, továbbá a zablát és kengyeleket¹⁰). Sajnos, többel nem rendelkezem, de érdemes volna újra feltárni a sírt. Nagyon valószínű, hogy több sírról van szó. Ugyan évekkel ezelőtt a domb másik oldalán hasonló dolgokat találtak. Ez természetesen csak akkor történhet meg, ha az illető föld-tulajdonos valamelyes kárpótlást kapna, mert igen-igen szegény. Különben silány szikes földcskéjén amúgy is kevés a termő réteg.

Tekintetes Igazgatóság!

*Ötösködésem rendelkezésükre
beszámítom a f. é. febr. 20-án néveltemül
feltárt lovas sírból előkerült 3 db sír-
díszecskét.*

*A sír Kistemplom - Kistemplom-
tanyánál k. b. másfél km-re találták
földforgatás közben. - A dologról csak
maisonap értesültem, de már semmit sem
láthatam, mert a szombaton összeesedek
egy kis ködörbe ásták el. A felületemen
átnézett sírban több ilyen darabot
láttam, továbbá 2 db kengyelmarat és 2
Zabla-darabot. Ezt át is adták*

Részlet Hock Lajos 1930. máj. 21-i leveléből

Mostanáig tartó betegségem akadályozott meg abban, hogy korábban jelentsem ezt. Ha ebben a dologban segítségükre lehetek, úgy most készséggel rendelkezésükre állok.

(Szerény véleményem szerint honfoglalás korabeli leletről van szó. — Azt hiszem, itt a környéken még nem találtak e korból semmit.)

Még egyszer följajánlva szolgálataim a Tekintetes Igazgatóságnak
maradok kiváló tisztelettel

Kistemplomtanya, 1930. V. 21.

Hock Lajos
h. áll. tanító

¹⁰ A szegedi Móra Ferenc Múzeum (továbbiakban MFM) népvándorlás- és középkori gyűjteményében 53.189. 1—4. ltsz. alatt a következő tárgyakat őrizzük: kengyel pár, zabla töredékei, 10 db rombusz alakú ingnyakdísz, 5 db négyzet alakú övdísz. A teljes leletegyüttes képe a 11. oldalon (MFM Fototár 869. sz.). Vö. még Fehér G.—Éry K.—Kralovánszky A., A Közép-Duna-medence magyar honfoglalás és kora Árpád-kori sírleletei. Leletkataszter. Bp. 1962. (Rég. Tan. II.) 560. sz. (Kis-kundorozsma lelőhelyei!)

A leletbejelentésre Móra Ferenc azonnal válaszolt:

2. MÓRA FERENC — HOCK LAJOSHOZ¹¹

ad 315/1930.

Nagys. Hock Lajos úrnak
áll. tanító

Dorozsma
Kistemplomtanya

Kedves Tanító Uram!

Hálásan köszönöm, hogy olyan gyorsan fölvetta a diplomáciai tárgyalásokat a leletes magyarral¹². A követelését is egészen elfogadhatónak találom. Csakhogy annyi pénzt¹³ még se kockáztathat a múzeum a bizonytalanért s a halom elhordása bizonytalaná teszi a helyzetet. Hanem az lenne a jó, ha egy napi próba ásatást rendezhetnének a földnek azon a részén, ahol a télen a csontvázat találták. Mondjuk 50, vagy 100 négyszögöl területen. Ha aztán itt kiderül, hogy tényleg vannak még sírok a földben, készséggel fizetjük meg az egész követelést, — ha nincsenek, akkor csak az egy-két nap alatt húzott kémlóárkokkal okozott kárt térítjük meg, a mit ő előre is megszabhat és megkap. Ez esetben például pénteken, szombaton megtehetnének a próbát, a mikor őt is alkalmaznánk napszámosnak.

Fáradozását előre is hálásan köszöni és melegen köszönti:

Szeged, 1930. V. 26.

Móra Ferenc
igazgató

¹¹ Móra jellegzetes, egyéni helyesírása miatt (melyet a géppel írt változat módosított) jelen esetben a szöveget az irattárban őrzött fogalmazvány alapján közlöm. Az eredeti egy színes nyomású berlini könyvtájékoztató fehér hátlapján fekete grafitral írva. A gépelt változat:

A borítékon: SOMOGYI-KÖNYVTÁR ÉS VÁROSI MÚZEUM SZEGED

315. szám.
1930.

Nagys.

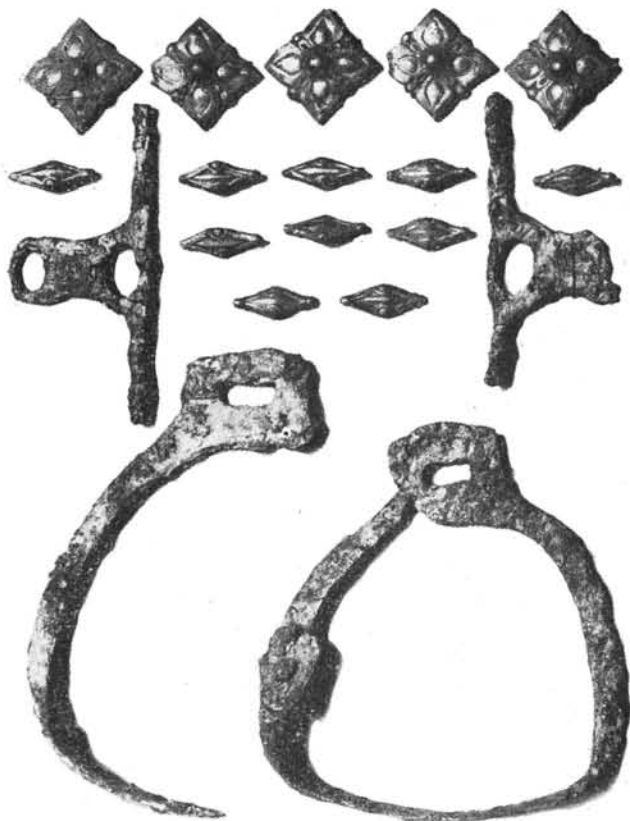
Hock Lajos úrnak,
áll. tanító

Dorozsma
Kistemplomtanya

A levél: 21×17 cm-es kétlapos SOMOGYI-KÖNYVTÁR ÉS VÁROSI MÚZEUM SZEGED fejlécű levélpapíron két oldal gépirás, az aláírás kék grafitral. A név mellett *Somogyi-könyvtár és Városi Múzeum Szeged* feliratú körbélyegző.

¹² A megtalálónak s egyben a föld tulajdonosának nevét, sajnos nem sikerült megtudnunk. (Hídvégi L. Dudás névre emlékszik; ez a név azonban oly elterjedt volt az egykori Kistemplomtanyán, hogy néha magát a települést is Dudás-tanyának nevezték.)

¹³ Péter László lektori véleményében a 2. levél „annyi pénzt”, majd lejjebb az „egész követelést” kifejezései alapján — joggal — feltételezi, hogy Hock Lajos máj. 21-i és Móra Ferenc máj. 26-i levele közt még egy levélváltásnak kellett történnie. Ha így volt is, erre sem Hídvégi Lajos nem emlékszik, sem az irattárban nincsen semmi nyom.

Honfoglaló sír leletei Kistemplomtanyáról (Bordány)

Móra igenlő választ kaphatott Dorozsmáról, mert a következő dokumentum¹⁴ már indulásáról értesít:

3. MÓRA FERENC — HOCK LAJOSHOZ

Hock tanító

Kistemplomtanya

Kedd délelőtt 10 óra tájt altisztemmel érkezem próba ásátásra lehetőséghez képest pár napszámot kérek

Móra

Hídvégi (Hock) L. visszaemlékezése szerint az ásátás a jelzett napon, 1930. jún. 3-án eredménytelenül folyt le. Móra számos kutatóárkot húzatott a téli csontváz helye körül, de további leleteket nem talált.

¹⁴ 1930-ban nyomtatott szabvány távirati úrlapon a postás kézírása. Feladva Szegeden 1930. VI. 1. 15 órakor; érkezett Kistemplomtanyára 1930. VI. 2. 8²⁷-kor. — Az „altiszt” Kotormány János volt. Érdekes, hogy Kotormány visszaemlékezéseiben csak 1927-ből említ egy dorozsmai utat (ennek viszont múzeumunk adattárában semmi nyoma); vö. Takács Tibor., Móra igazgató úr... Kotormány János emlékei Móra Ferencről. Bp. 1961. 99.

A dorozsmai út azonban nem várt haszonnal is járt: bensőséges kapcsolat alakult ki az ifjú tanító és Móra Ferenc közt. Mint a későbbi levelek bizonyítják, ekkor térhettett át Móra a tegezésre; s ettől kezdve lett rendszeres Szegedre járóvá Hidvégi. Feltehetőleg 1930 nyarán a múzeumban tett látogatásakor beszélt a Zádori Fekete Imre házának alapozásánál talált edényekről is, melyekre Móra következő levelében talá-lunk utalást:

4. MÓRA FERENC — HOCK LAJOSHOZ¹⁵

Makó, 1930. IX. 25.

Kedves Öcsém,

mint látni méltóztatol, én még mindig¹⁶ a Makó-környéki, nevezetesen a Kis-zom-bori ősoket destruálom. Ez ideig négy kisebb, 20—40 sírból álló temetőt ásattam fel, még pedig korai vaskoriakat, jazigokat, avarokat és honfoglaló magyarokat¹⁷. Most találtunk egy ötödik, úgynevezett hun temetőre, a mely két nap alatt 17 sírt adott¹⁸. Tapasztalatom szerint a hun temetők mindig nagyok, 300—400 sírból állanak. (Azt hiszem, az egész világon se volt annyi „hun”, a mennyit mi tíz év alatt felturkáltunk.) Arról szó se lehet, hogy ennek az idén végét érjük¹⁹, annál kevésbé, mert más felől is egyre csalogatnak. Expressz levélben kér a bajai főispán²⁰, hogy ásassam meg Domb-egyházán levő „Attila-halmát”, a hol már a koporsónak a csücske is ki van a földből, s a gyomaiakat²¹ is fél éve váratom magamra. Mielőtt végleg döntenék, megkérdez-

¹⁵ A borítékon:

SOMOGYI-KÖNYVTÁR ÉS VÁROSI MÚZEUM SZEGED

Nagys.

Hock Lajos úrnak,
áll. tanító

Kiskundorozsma

A levél: 21×17 cm-es kétlapos Somogyi-könyvtár és Városi Múzeum Szeged fejlécű levélpapíron. kék tintával írott négyoldalas kézirat. — Az irattárban nincs iktatva, mivel Móra a kiszombori ása-tás alatt, makói szállásán — Diósszilágyi Sámuel főorvos lakásán — írta.

¹⁶ Móra nem először ását Kiszomboron; 1930-ban szept. 5-én kezdett munkához. — A „még mindig” kifejezés arra utalhat, hogy erről Hidvégit szóban vagy írásban már tudósította; ez a levél már Hidvégi által is ismert körülményekről szól.

¹⁷ Kiszombor határában Móra 1930-ban a C, E, F, G, H, I jelzésű temetőket tárta fel. — A sze-gedi múzeumban e lelőhelyekről Hallstatt, La Tène, szarmata, germán, avar, honfoglaló magyar é. Árpád-kori leleteket őrzünk, vö. MFM Rég. Ad. 249—76. — Fentiekkel és Móra dorozsmai terveis-vel kapcsolatban l. még Kner Imréhez szintén szept. 25-én írott levelét: *Elek L.*, Móra Ferenc leve-lezése a gyomai Kner családdal. — A Szántó Kovács Múzeum Évkönyve. Orosháza, 1960. 397-

¹⁸ Jellegzetes példa a „hun-avar” elnevezés egymás mellett való párhuzamos használatára. (Vö. 4. jegyzet.) Az ötödik temető az F jelzésű volt, leletanyaga avarkori. Szept. 25-ig valóban 17 sírt tártak föl, de nem két, hanem három nap alatt, vö. MFM Rég. Ad. 249—76.

¹⁹ Ennek ellenére az F jelű temető feltárását Móra 1930. okt. 1-én végleg abbahagyta, összesen 40 sírt tárva föl.

²⁰ Minden bizonnyal Bisztray-Balku Gyuláról van szó, akinek Dombegyházán volt birtoka. 1930-ban Bács-Bodrog vm. főispánja volt, Baja székhellyel. Móra Ferenchez régi ismeretség fűzte — ennek ellenére Móra sosem ásott Dombegyházán. — A fenti adatokért Kőhegyi Mihálynak tarto-zom köszönettel.

²¹ A régész Móra gyomai kapcsolatairól szóló dokumentumaink kissé ellentmondásosak, ezért ezekre majd Móra Békés megyei tevékenységével foglalkozó dolgozatomban térek ki részleteseb-ben. — 1930. első félévében Farkas Sándor gyomai tanítótól kerültek leletek a szegedi múzeumba, majd Kner Imrétől kapott Móra részletes tájékoztatást a megásható Gyoma környéki lelőhelyekről. Nagy (többbéves) készülődése ellenére Móra sosem jutott el Gyomára ásní. — Vö. MFM 53.238. 1—4, és Ó. 53.27.1. ltsz; irattár, 57, 113/1930; Elek, i. m. 392—409; *Csicsely Erzsébet*: A Kner csa-lád levelezése Móra Ferencel. Főiskolai szakdolgozat, Szeged. 1975. Kézirat, 14—17. Ezúton mon-

Tegnapelőtt meglát a kőn tengeri nivalij
magam, 301-400 sőtörök. (Azt kérték,
a gyermekek se voltak ennyi, kőn, a megnyit
mi hi ismét feltérképezés.) Amint mi se
készt, hogy ennek a idek végtér éjtel, az a
keréke, most mi is felé, a megnyitás.
Azt is látom, hogy a kőn tengeri, hogy
ismét meg nyitok a kőn tengeri, hogy
mi is, a kőn tengeri a kőn tengeri.

Én is a kőn tengeri, a kőn tengeri a kőn tengeri
magam. Mit is végtér dőnőre, megnyitás
kérd: van-e olyan helyed, a kőn tengeri
a kőn tengeri a kőn tengeri, a kőn tengeri
kérdés kőn tengeri a kőn tengeri, a kőn tengeri
red megnyitás, az kőn tengeri a kőn tengeri? A kőn tengeri
kérdés kőn tengeri a kőn tengeri, a kőn tengeri
kérdés kőn tengeri a kőn tengeri, a kőn tengeri
kérdés kőn tengeri a kőn tengeri, a kőn tengeri
kérdés kőn tengeri a kőn tengeri, a kőn tengeri

Részlet Móra Ferenc 1930. szept. 25-i leveléből

lek téged: van-e olyan helyed, a hol szabad terület áll rendelkezésre s olyan-e az a terület, a honnan tényleg kerültek elő leletek, a melyek nyomán eredményesnek ígérkezik az ásátás? Ha mindakét kérdésre igennel felelhetsz, akkor innen egyenesen hozzátok teszem át a hadiszállást s csak azután kerítem sorát a többinek, ha ugyan még futni fogja az időből és a pénzből.

Említetted azt a helyet, a honnan a birtokodban levő edények kikerültek²², a hol tehát az eredmény valószínű, az a kérdés most már: lehet-e ott ásni? Vasárnap otthon vagyok, — akkorra tán tudsz választ adni s ha ráérsz, talán be is szállíthatod az edényeket, hogy tudjak tájékozódni a lelőhely kora felől.

Szeretettel köszönt öreg barátod:

Móra Ferenc

Hidvégi újabb levélben tájékoztatta Mórát a dorozsmai leletekről, ásátási lehetőségekről:

5. HOCK LAJOS — MÓRA FERENCHEZ²³

Nagyságos Igazgató Uram!

Érdeklődéseim a tanyákon meglehetősen eredménnyel jártak. Nevezetesen:

- I. Zsombó dülőben k.b. $\frac{1}{4}$ hold szőlő forgatásakor 4 lovas sírt találtak (tavaly) szerszámokkal cserepekkel. Leleteket visszatették. *Lehet ásatni*²⁴.
- II. Zádori Fekete Imrénél szintén lehet ásatni, ahol a beszolgáltatott edényeket találták²⁵.
- III. Egy tanító barátomat²⁶ levélben megkerestem, ki a következőket írta a rokona földjéről Forráskútról: „... a kocsideréknyi leletből ma már semmi nincs, de a domb egy része, amelyet annak idején elkubikoltak, még megvan. Többek között rozsdás kardokat, lőszerszámot, vázakat, tálakat, stb. találtak. *Lehet ásni*²⁷.”
- IV. Az Öreghegyből valószínű La-Tène korabeli cserépdarabokat hoztak nekem. — Ugyancsak az Öreghegyben jó pár esztendővel ezelőtt lovas sírokat karddal, szerszámmal találtak²⁸. Pontos értesülést innen ugyan még nem tudok, mert itt nem jártam, hanem kollegám²⁹ foglalkozik ott szeretettel az ügygel.

Volna még jó néhány hely ezen kívül, de konkrét adatokkal nem tudok szolgálni, mert magam még nem jártam ott. S természetesen az említett helyeket sem ásathat-

dok köszönetet Csicsely Erzsébetnek, hogy szakdolgozatát és jegyzeteit munkámhoz felhasználhatam. Köszönettel tartozom Goldman György és Szabó J. József kollégáknak is, akik a Békés megyei múzeumok adattári anyagáról adtak felvilágosítást. — Móra gyomai kapcsolataimhoz l. még A mammut utazása c. írását — Beszélgetés a ferdetoronnyal. Túl a Palánkon. (Szerk. Vajda L.) Bp. 1959. 162—166.

²² Utalás a Kistemplomtanyán, Zádori Fekete Imre házában talált leletekre, vö. 38—39. jegyzet.

²³ Irattár, 539/1930.

²⁴ A lelőhelyre Hidvégi nem emlékszik. Véleményem szerint azonos lehet a 8. levélben említett „Tombác-földdel”. Helyszíni azonosításaink ezideig nem jártak sikerrel. — Zsombó 1950 óta önálló község, vö. *Inczefi*, i. m. 100.

²⁵ L. 38—39. jegyzet.

²⁶ Feltehetőleg Bezsilla Győrgyről lehet szó, vö. *Sztríha K.*, Kiskundorozsma története. Kiskundorozsma, 1937. 198. és CsmL VIII. 128. 342, 358/1930.

²⁷ A lelőhelyet ezideig nem sikerült azonosítanunk. — Forráskút 1950 óta önálló község, vö. *Inczefi*, i. m. 31.

²⁸ Két különböző lelőhelyről lehet szó, de a kevés adatból nem lehet azonosítani a Móra által megszondázott öreghegyi lelőhelyekkel. Vö. még a 8. sz. levéllel.

²⁹ Gémes Vendel, az öreghegyi (Széchenyi) iskola tanítója. L. *Sztríha*, i. m. 199.

tam fel Nagyságod nélkül. Összegezve a dolgokat: egy nagyobb kutató ásatásról lenne szó. Mert ugyebár nem lehet a földbe látni.

Ha ezek után úgy gondolja Nagyságod, hogy érdemes volna kijönni, úgy vagyok bátor házigazdámék meghívását tolmácsolni. Nagyon szívesen vennék, ha arra az esetleg néhány napot igénybevevő ásatás idejére megszállna házuknál.

Háziasszonyommal együtt tanítok az iskolában³⁰. Házigazdám Kiss János nyugalmazott állomásfőnök (vasúti intéző). Mind a ketten nagy érdeklődéssel viseltetnek az ügy irányában.

Értesítést várva maradok
Nagyságodnak
alázatos szolgája

Paptanya, 1930. okt. 9-n

Hock Lajos
h. áll. tanító

Nagyságszolgálati Uram!

*Érdeklődésem a tanításon meg-
lehető eredményekkel járhat. Nevezetesen:*

- I. Zombóti dűlőben t. b. 4. hulló mállo forgatásakor
4 lovas sírt találtak (tavaj) szerrazinokkal
cserepekkel. Leleketek visszaettek. Lehet
ásatni*
- II. Zádori Terec Úrnélánál mintha leleket ásatni,
ahol a benzol járható eredményeket találtak.*
- III. Egy tanító barátomat levelben megkerestem,
ki a következőket írta a rokonai földjeiről
Förreskútról: „a kocsiből a leletről ma*

Részlet Hock Lajos 1930. okt. 9-i leveléből

³⁰ Kiss Jánosné Belle Ida Hídvégivel a Pap-tanyai iskolában tanított. (Hídvégi Lajost 1930. szept. 4-én helyezték át ide.)

A dorozsmai lelőhelyekről szóló értesítés a legalkalmasabb időpontban érte Mórát:

6. MÓRA FERENC — HOCK LAJOSHOZ³¹

Szeged, 1930. X. 12.

Kedves Öcsém!

Értesítésed a legjobbkor érkezett. Tegnap, szombaton este bevégeztem Kis-Zombort, éppen kitelt a hat hét³². Az eredmény elsőrendű, de remélem, Dorozsma le fogja pipálni.

Kedden³³ reggel 7 és 8 között, esetleg valamivel 8-on túl érkezem autóval, a melyet egész nap kint tartok, hogy esetleg több helyen terepszemlét tarthassak. Legszívesebben az általa adott sorrendet követném s a *Zsombó-dülői lovasokkal kezdeném a sort*. Ha az idő engedi sorát kerítjük a többinek is. Pénzem az idén még van, — jövőre valószínűleg nem lesz ásatás, azért kell most menteni, a mit lehet³⁴.

Ha közel van hozzád a Zsombó-dülő és tudsz intézkedni, légy szíves *egyelőre* négy napszámot fölvenni a mai napszamos ár folyam mellett, úgy, hogy kedd reggel 8-ra ásóval és lapáttal felszerelve legyenek a hely színén. Ha azonban a Zádori-Fekete³⁵, vagy a forráskúti telep³⁶ bármí okból célirányosabbnak látszik neked, oda rendeld az embereket. Én a te iskolád felé megyek s átveszem tőled az információt.

A felajánlott vendéglátást nagyon hálás szívvel köszönöm, s ha csak egy-két napról lesz szó, hálásan el is fogadom. Ha azonban valami olyan temetőre talál-

³¹ A borítékon: SOMOGYI-KÖNYVTÁR ÉS VÁROSI MÚZEUM SZEGED

Tek.

Expr.

Hock Lajos úrnak,
állami tanító

Kiskundorozsma
Pap-tanya

A levél: Két db 21×17 cm-es egylapos Somogyi-könyvtár és Városi Múzeum Szeged fejlécű levélpapíron fekete tintával írott négyoldalas kézirat. Iktatatlan, vö. 15. jegyzet.

³² 1930-ban Móra Ferenc szept. 5.—okt. 11. közt ásott Kiszomborban (kis túlzással a megkezdett hatodik hetet is egésznek számítva). A 17—18. jegyzetekben említett öt temetőben összesen kb. 100 sirt tárt fel; nagyon szép, s részben még ma is közöletlen leletekkel. — Vö. „Móra Ferenc 150. honfoglaláskorabeli sirt tárt fel a kiszombori határban” — Szegedi Napló, 1930. okt. 19; *Móra F. Önvédelem gyanánt*. Magyar Hírlap, 1930. okt. 26. — A fele sem tudomány. Utazás a föld alatti Magyarországon. Szerk. Vajda L. Bp. 1960. 436—447; *Cs. Sebestyén K.*, Rejtélyes csontok népvándorlási kori sírokban. Dolg. 1930. 185; *uő.*, „A sagittis Hungarorum...” A magyarok ijja és nyila. Dolg. 1932. 176—178, 197—200, 208—213; *Móra F.*, Néprajzi vonatkozások Szeged-vidéki népvándorlási kori és korai magyar leletekben. Ethnographia-Népelet, XLIII (1932) 54—67; *Banner J.*, Régészeti kutatások Szegeden. Dolg. 1936. 253; *Bálint A.*, Csanád, Arad és Torontál k. e. e. vármegyék régészeti katasztere. Makó, 1941. 11—13, 17, 22—23, 25, 27; *Hunyadi Ilona*, Die Kelten im Karpatenbecken. Tafelband. Bp. 1942. (Diss. Pann. II. 18.) LXXII. 10. XCII. 2, 2a; *Párducz M.*, A szarmatakor emlékei Magyarországon III. Bp. 1950. (Arch. Hung. XXX) 47; *Csallány, D.*, Archäologische Denkmäler der Awarenzeit in Mitteleuropa. Bp. 1956. 143; *Hunyadi I.*, Kelták a Kárpát-medencében. Leletanyag. Bp. 1957. (Rég. Füz. 2.) 130—131; *Fehér G.—Éry K.—Kralovánszky A.* i. m. 574—576. sz.; *Maráz Borbála*, La Tène-kori magányos sírok és kis temetők a Dél-Alföldről. BMMK 2 (1973) 44—46; *Bálint Cs.*, A szaltovő-majaki kultúra avar és magyar kapcsolatairól. AÉ 102 (1975) 52—53.

³³ A dorozsmai szondázó ásatásokra 1930. okt. 14—15-én került sor. Vö. még a 8. sz. levéllel.

³⁴ A jövőbe Móra sem láthatott: *Banner J.* összeállítása szerint 1931-ben 24 lelőhelyen ásatott! Vö. *Banner*, i. m. 253.

³⁵ Vö. 22, 38—39. jegyzet.

³⁶ Vö. 27. jegyzet.

teremtése fejéresen a lények első sorsok

közvetlen s a rombó-déli korszak kezdése

a szó: ha az első cseledei sorsot kéri a hírnök

Páren az első sors, - pörre nézőimre

az első sors, az első sors monori, a mit kéri.

En kőre az kőre a rombó-déli s

hírnök sorsok, leg első cseledei, az sors.

hírnök sorsok a sors megismerés és sorsok

hírnök sorsok sorsok sorsok sorsok

hírnök sorsok a sors sorsok sorsok

Részlet Móra Ferenc 1930. okt. 12-i leveléből

keresni kért a munka, természetesen más

megoldást kell kitalálni, az első sorsok

végül van, hogy az első sorsok kéri az

de sorsok.

a kérés kéri sorsok a sorsok sorsok

s kéri sorsok s kéri sorsok sorsok

hírnök sorsok sorsok sorsok sorsok

Móra Ferenc

nánk, a hol hetekig tartana a munka, természetesen más megoldást kell találnunk, mert nem olyan világ van, hogy ennyi ideig lehetne vendégeskedni.

A kedves házigazdáékat a viszontlátásig is kézcsókkal és kézszorítással üdvözölve, téged szeretettel köszönt öreg barátod:

Móra Ferenc

Az október 14—15-én megtartott dorozsmai körutat Móra minden jel szerint Kistemplomtanyán, a Zádori Fekete Imre házának építéskor előkerült leletek megtekintésével kezdte. Erre utalnak a helyszínen készült jegyzetei is.

7. MÓRA FERENC — feljegyzések³⁷

Dor/A.

Dorozsma, 1930.

Hock Lajos dorozsmai tanító — 50 év óta az első, aki a múzeumnak szolgálatot tesz, — ajándékozta az alábbi tárgyakat, amelyeket Kistemplomtanyán, a Zádori-Fekete-féle ház építésénél leltek, alapozás közben, kb. 2 m. mélységben³⁸. Állítólag se csont, se hamu, se más régészeti lelet nem volt. Magam is megtekintettem a már kész ház pincéjét — a lelet helyét — de semmi nyomot nem észleltem...³⁹

Móra az előkerült s eddig Hídvégi által őrzött edényeket magához véve feltehetőleg a Zsombó-dűlői lovasok után kezdett nyomozni a Tombác-földön⁴⁰; majd ez első napot sikertelenül zárva a második napon az öreghegyi bejelentéseket járta végig. Ezen a napon — elfoglaltsága miatt — Hídvégi már nem lehetett vele, ezért Móra közvetlenül a Szegedre való visszatérése után hosszú levélben számolt be az öreghegyi kutatásokról.

8. MÓRA FERENC — HOCK LAJOSHOZ⁴¹

ad 539/1930.

Kedves Öcsém!

Sajnálom, hogy egy pár órával ezelőtt az országúton a Te kocsid s az én autóm elkerülte egymást s hiába fáradtál ki értem a Lajkó-tanyára⁴². De a délután folyamán arra a meggyőződésre jutottam, hogy a mostani dorozsmai expedíciótól eredmény

³⁷ MFM Rég. Ad. 478—78. — A jegyzetek a Somogyi-könyvtár és Városi Múzeum Szeged fejlécű 34×21 cm-es kétlapos levélpapírjának negyedekre tépett lapjaira íródtak fekete tintával; a tárgyak rajzai ceruzával készültek.

³⁸ A ház ma Bordány belterületén, a Kossuth u. 15. sz. alatt található. — Az 1978. szept. 25-i helyszíni szemle alkalmával magam is megtekintettem a lelőhelyet, s elbeszélgettem Zádori Fekete Imre még élő feleségével — de Móra feljegyzéseire képest semmi újat nem tudtam meg.

³⁹ Móra jegyzeteiben itt a múzeumba behozott edények leírása és rajza következik. Az edények egy részét *Párducz*, i. m. 40, 41, ill. CXXII. t. 33—35, 40. — részben tévesen közölte. A kimaradt edény fotóját l. a 20. oldalon. Jelen közlésünkben nem tartottuk fontosnak, hogy az említett helyszíni följegyzésből átvegyük Móra edényleírásait.

⁴⁰ Vö. 24. jegyzet.

⁴¹ A levél szövegét a fellelt eredeti fogalmazvány alapján adjuk, jegyzetben utalva a gépeléskor bekövetkezett szövegromlásra. L. Irattár, 139/1930. 21×17 cm-es kétlapos SOMOGYI-KÖNYVTÁR ÉS VÁROSI MÚZEUM Szeged fejlécű levélpapíron fekete tintával írott 13 „kutanyelv”. Részlete: 21. old. — A Hídvéginek elküldött levél adatai: a borítékon:

Dor/4

brassmú, 430.

hock és az állományi teríték - sőt

ők az évi, a ki a munka és a megjelölés

tesz, a pénzügyi és a kassza teríték,

a mellesleg a kassza - teríték, a Zádori -

teríték - kassza a kassza teríték, a -

teríték kassza, kb. 2 m. mélyre.

teríték és kassza, de kassza, de kassza

teríték teríték kassza. megjelölés

megjelölés a kassza kassza

teríték - a kassza kassza - de kassza

teríték kassza

Móra Ferenc feljegyzése a Zádori Fekete Imre házában talált régiségekről

nem igen várható, s kár a pénzt s az én pénznél is drágább időmet pocsékolni, legalább ez alkalommal.

Arról magad is tudsz⁴³, hogy tegnap a Tombác-földön⁴⁴ való ásátás nem volt eredményes, mert a temető, ha volt, a szőlőültetéskor elpusztult. Ma délelőtt Lajkó bácsinál is hiába próbáltunk szerencsét. Az ő halma⁴⁵ nagy kiterjedésű, de üres bucka s a végén derült ki, hogy az általa emlegetett leletek nem is onnét valók, hanem a szőlőföldből. A Nagy-halmon⁴⁶ a sok cserép úgy került a felszínre, hogy a Selmeczi-féle répföld⁴⁷ forgatása alkalmával a sírokat elpusztították. Bár úgy vettem észre, ott

Germán edény Kistemplomtanyáról

SOMOGYI-KÖNYVTÁR ÉS VÁROSI MÚZEUM SZEGED

539. szám

1930.

Nagys.

Hock Lajos úrnak,
áll. tanító

Kiskundorozsma
Pap-tanyai iskola

A levél: 34×21 cm-es kétlapos Somogyi-könyvtár és Városi Múzeum Szeged fejlécű levélpapíron három lap gépirás; az aláírás és az okt. 19-i utóirat fekete tintával készült kézírás. — Itt jegyezzük meg, hogy bár Hidvégi Lajos a fenti Móra-leveleket a Magyar Nemzet 1978. nov. 12-i számában közzétette, jelen formában való közlésüket továbbra is fontosnak tartottuk. Nem térünk ki viszont a nov. 12-i közlés hibás olvasataira — helyesbítésüket jelen szövegünk alapján bárki elvégezheti.

⁴³ Lajkó Mihály tanyája, Kiskundorozsma, Öreghegy-dűlő 23.

⁴⁴ A fogalmazványból, s így a gépelésből is kimaradt a *tudsz* szó; Móra a gépelt szövegbe pótlólag szúrta be tintával.

⁴⁵ Vö. 24. jegyzet.

⁴⁶ A terület feltehetőleg azonos a mai 0201/19. hrsz. területrésszel és a hozzá ÉNy-ről közvetlenül csatlakozó területtel.

⁴⁷ A „Nagy-halom” nevet a dorozsmaiak nem ismerik, annak ellenére, hogy a rajta levő Selmeczi-féle földet pontosan meg tudták mutatni. Vö. 47. jegyzet.

⁴⁸ A lelőhelyet 1978. aug. 8-i helyszíni szemlénken Selmeczi Ferenc, Dorozsma, Öreghegy 31. sz. alatti lakos segítségével pontosan azonosítani tudtuk. 1930-ban édesapja bérelte a területet, később Oláh Kálmán (a neve is „Oláj-part” volt ekkor). Jól emlékezett, hogy a „múzeum sok cserepet, edényt talált” a föld felfordításakor. — Farkas Károly (Dorozsma, Kun u. 21.) emlékezete szerint Oláh Kálmán „annak idején” azt mesélte, hogy a „múzeum fordította meg a földjét”. Igaz, hogy mindketten az 1932. évi ásátásra emlékeznek, amikor Móra a Dorozsma-E jelű bronzkori temetőt tárta fel, de adataik az utóbbi temető pontos lokalizálásához kiválóan fölhasználhatók. Vö. MFM Rég. Ad. 480—78.

Egy helyet találtam, Lajkó közelében, a hol majdnem biztosra venném az eredményt: a bronzkori telepet, vagy temetőt. Ott egy szőlőben⁵³ tarisznya számra szedtem össze a bronzkori cserepet, két évvel ezelőtti, tehát szinte friss forgatásból származnak s feltehető, hogy a telep, vagy temető a szőlővel szomszédos puszta földön⁵⁴

1930	kisvárosi / c	23	keleti / c	40
	keleti / a	12	keleti / a	31
	keleti / b	90	keleti / b	49
	keleti / c	22	keleti / c	40
	keleti / d	12	keleti / d	10
	keleti / e	4	keleti / e	201
	keleti / f	18	keleti / f	57
	keleti / g	3		
	keleti / h	25		

Móra Ferenc jegyzéke 1930. évi ásátásairól

folytatódik. A tulajdonosa bizonyos Gál Ignác nevű dorozsmai férfiú, úgy mondják, kőműves. Írtam is be neki a faluba olyan szép kérő levelet⁵⁵, a milyent sose kap többet életében, de azt üzenté vissza, hogy „nem engedheti a földjét felturkálni”. Isten áldja a tisztas ipart, bizonyosan maga fogja feltorni, mert azt hiszi a tökéletlen szármár, hogy arany van benne. Különben a dolog nem lep meg, mindig tudtam, hogy az iparosunk sokkal értelmetlenebb, mint a parasztunk.

További kísérletezésekre nem mutatkozván hely, autót hoztattam Dorozsmáról és befejeztem az expedíciót. Most már csak az a kötelességem, hogy neked köszönetet mondjak sok fáradozásodért, a mely hogy eredménytelen maradt, arról Te igazán nem tehetsz. Ha minden kollegádban tized része lett volna meg a Te érdeklődésednek,

árkai megközelítőleg az 1961. évi leletmentés színhelye környékén húzódhattak, tehát a Móra által említett csontváz a szarmata vagy a középkori temető része lehetett. — Érdekes, hogy az 1905—1931. közötti ásátásait összefoglaló kéziratot jegyzéken Móra 1930-ból Dorozsmáról 4 sír feltárását jelzi (fent). A kézirat dr. Csongor Győző birtokában van, a részlet közlésének engedélyezését ezúton is köszönöm.

⁵³ A Lajkó Mihály és Gál Ignác birtoka közti területről lehet szó. E lelőhelyek pontos lokalizálása azért fontos, mert a MFM több kisebb, a bogárzói horizontba sorolható halomsíros leletgyűjtést őriz Dorozsmáról, melyek egymáshoz való topográfiai viszonya nem közömbös a kultúra értékelése szempontjából. Vö. MFM Ó. 53.45. 1—12, 53.46. 1—22, 53.89. 1—20, 53.131.1; ill. *Trogmayer O.*, Über die Funde der mittelbronzezeitlichen Hügelgräberkultur in Ungarn. — Actes du VIIe Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques, Prague 1966. I. Praha, 1970. 631—635, Abb. 1.

⁵⁴ Gál Ignác földjét pontosan sikerült a kataszteri térképeken azonosítani: mai hrsz. 0201/29 — A szövegben szereplő lelőhelyek elhelyezkedését, egymáshoz való viszonyát l. térképvázlat, 25. o.

⁵⁵ Móra az öreghegyi szondázások közben üzent be Gál Ignác-hoz, s erre kapta az elutasító választ. Szegedre visszatérve okt. 16-án hosszabb levelet írt neki, melyben a sértődött régész a szépíró Mórát hozta előtérbe, sajátos stílust adván a levélnek. L. Irattár, 541/1930. (Bár a levél kétségtelenül a dorozsmai kiszállás történetéhez kapcsolódik, mivel különösebb régészeti adattal nem szolgál, közlését mellőztem. Ugyancsak eltekintettem az ásátások ügyében a megyei alispánhoz írt engedélykérő levelek közlésétől is, vö. Irattár, 536, 594/1930, úgy vélvén, hogy a szegedi Városi Múzeum és a szentesi Megyei Múzeum közti viszony jellemzése túlfeszítené jelen közleményünk kereteit.)

már rég múzeumokat lehetett volna megtölteni dorozsmai régiségekkel. Hogy mennyire értékelem a Te fiatalos lelkesedésedet, annak bizonyágát is adom. Most vésetem márványtáblába a Kultúrpalota előcsarnokában azoknak a nevé, a kik elősegítették az én igazgatóságom alatt a múzeum ásatásait⁵⁶. Vagy ötven név lesz, van azok közt mindenféle szakmabeli, legtöbb a derék földműves, de aranybetűs tanító az ötven név közt csak Te magad leszel⁵⁷. Legalább így nekem is megmaradsz kedves emlékül, ha sorsod jobb helyre visz is a dorozsmai határból⁵⁸. De míg itt vagy, ne ejtsd el a régészet ügyét s főleg azt értesd meg a gyerekek révén a felnőttekkel, hogy mingyárt jelentsék, ha találnak valamit s hogy ne féljenek a múzeumtól, a mely senkinek se tesz kárt⁵⁹. Ugyan erre kérd meg nevemben Gémes barátunkat is, a kit szívesen köszöntök.

Sajnálom, hogy a Nagyságos Asszonytól nem tudtam elbúcsúzni. Kérlek, jelentsd neki kézcsókomat s mindkettőjüknek hálás köszönetemet a vendéglátásért.

Holnap Jánost a Fehér-tó szegedi partjára küldöm kémlőútra, a Vetró tanya felé, a hol hun temetőt sejtek tavalyról⁶⁰. Ha sejtésem nem csal, a miről holnap este hoz hírt Kotormány, a következő napokat én is ott töltöm, ellenkező esetben Gyoma kerül sorra.

Szíves készségedet
ismételten köszöni
öreg barátod:

Sz. 1930. X. 15. éjfél

Móra Ferenc

okt. 1961.

Négy nap óta csak ma jutok hozzá, hogy a levelet aláírjam. A Fehér-tónál rendkívül eredményes az ásatás. Két nap alatt 33 sírt bontottunk fel, néhányat páratlan szép bronz garnitúrával⁶².

A levél kézhezvétele után néhány héttel Hidvégi L. végleg elhagyta Szeged környékét, s Móra Ferenchez fűződő kapcsolata is mind lazábbá vált. Egy 1931-ben kapott levél még jelzi, hogy számontartják Szegeden, azonban ez az utolsó jele kettejük kapcsolatának:

⁵⁶ E tábla sosem készült el, vö. *Diósszilágyi S.*, Emlékezés Móra Ferencre. Makó, 1938. 9.

⁵⁷ Hidvégi Lajosról kialakított véleményét nemcsak e magánlevélben és a közölt múzeumi feljegyzésben örökítette meg Móra, hanem név szerint és hasonló szövegkörnyezetben említette meg *A magyar paraszt c. novellájában: Véreim. Parasztjaim.* (Szerk. Vajda L.) Bp. 1958. 218, valamint: *Mondok én még nagyobbat is c. írásában: Daru utcától a Móra Ferenc-utcaig.* (Szerk. Vajda L.) Bp. 1962. 297.

⁵⁸ Móra ekkor már értesült arról, hogy Hidvégi Albertibe készül.

⁵⁹ A kezdeti buzdítás egy életre elkísérte *Hidvégi Lajost*: máig Cegléd jeles helytörténészei közé tartozik. Számos közleménye közül a szegedi kapcsolatok miatt említést érdemel: A szülőváros. — Emlékkönyv Tömörkény István születésének centenáriuma. (Szerk. Kovács Sándor Iván és Péter László.) Szeged, 1966. 27—41.

⁶⁰ Értékes adalék a Fehértó-A jelzésű avar temető kiterjedésének irányára. A temetőt Móra 1929-ben kezdte feltárni Lippay Sándor tanyája mellett, vö. *Móra F.*, Hun sírok, hun nem azok. — A fele sem tudomány. Utazás a föld alatti Magyarországon. (Szerk. Vajda L.) Bp. 1960. 297—381; *Lengyel*, i. m. 56—68. — Lippay S. felesége Vetró-lány volt (vö. *Móra*, i. m. 301), az ő tanyájukat említheti itt Móra.

⁶¹ A gépelt levélen kézzel írt utóirat, vö. 41. jegyzet.

⁶² 1930. okt. 16—19. közt Móra a Fehértó-A 169—303. sírjait tárta fel, tehát összesen 35 sírt. Valóban szép emlékananyagot talált, övgarnitúra a 292., 300., 303. sírokban volt.

137. sz.
1931.

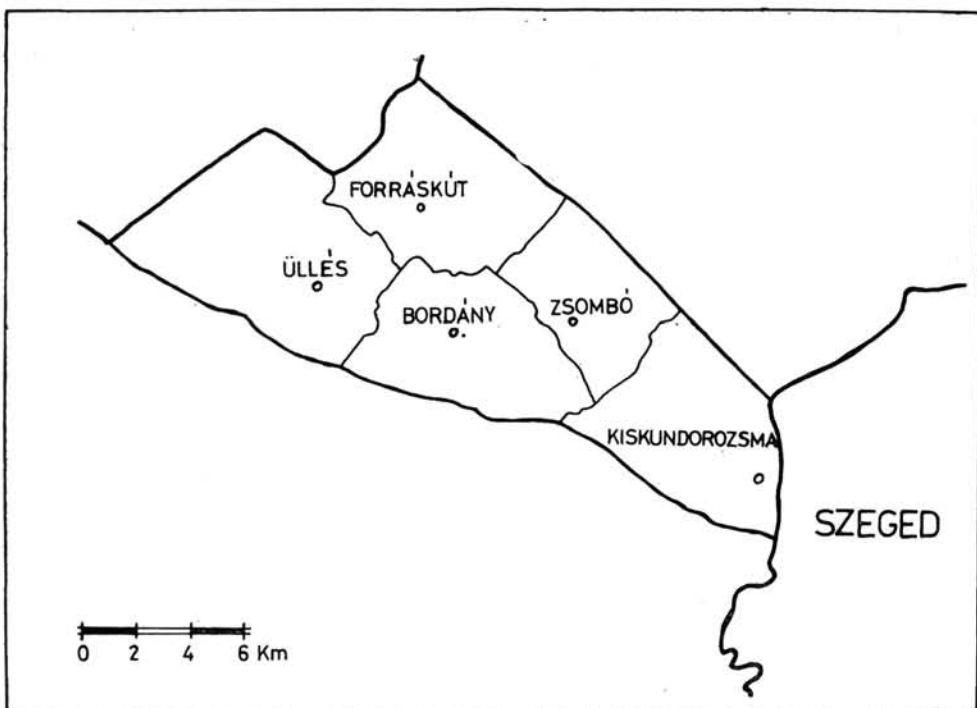
Szeged, 1931. március 16.

T. C!

A szegedi Városi Múzeum most kezdett kiadványsorozatának első számát⁶⁴ van szerencsénk tisztelettel megküldeni.

Móra Ferenc
igazgató

Bár Hídvégi Lajos és Móra Ferenc kapcsolata 1931-től megszakadt, Móra figyelme a következő években többször is Dorozsmára irányult. Már 1931-ben vezetett itt feltárást⁶⁵, majd 1932-ben 27 bronzkori sírt tárt fel a Dorozsma-E jelzésű lelőhelyen⁶⁶.

Kiskundorozsma határa 1930-ban, az 1950-ben belőle kiszakadt községek határainak föltüntetésével

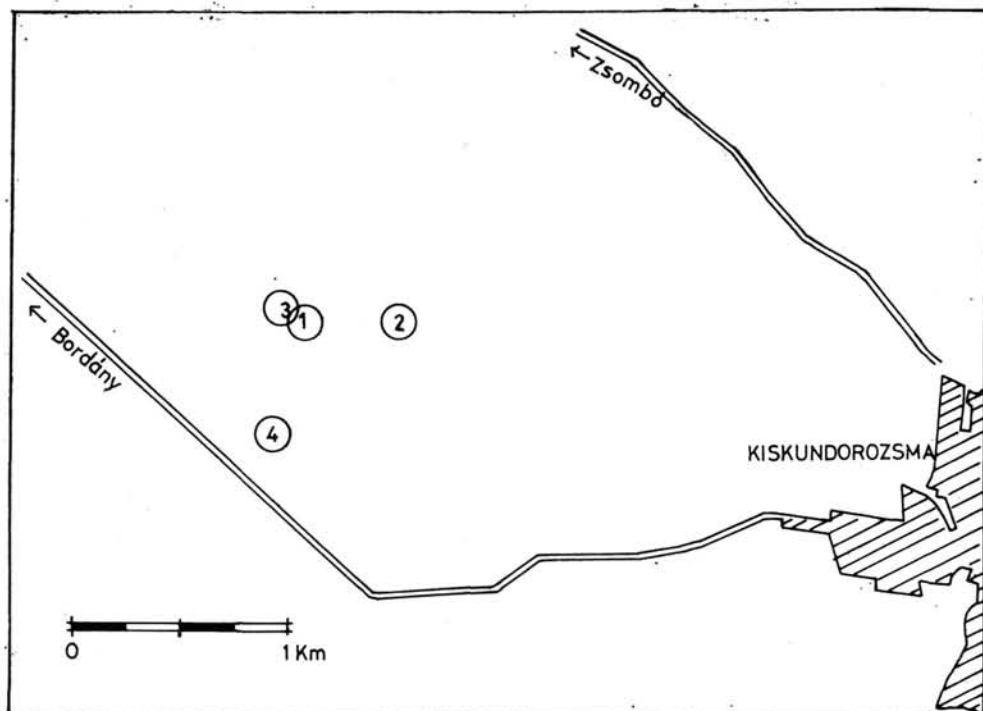
⁶³ 24×17 cm-es egylapos, SOMOGYI-KÖNYVTÁR ÉS VÁROSI MÚZEUM SZEGED fejlécű levélpapíron gépirással, az aláírás fekete tintával. A név mellett *Somogyi Könyvtár 1881 Szeged* feliratú körbélyegző (vö. 2. levél pecsétjével!). — Az irattárban azonos számon őrzött eredetiből kiderül, hogy az gépelt sablonszöveg, melyet címlista alapján küldtek szét.

⁶⁴ Cs. *Sebestyén K.*, Rejtélyes csontok népvándorláskori sírokban. A Szegedi Városi Múzeum Kiadványai. Ser. I. 1. Szeged, 1931.

⁶⁵ Vö. A MFM régészeti leltárkönyvei.

⁶⁶ Vö. 47. jegyzet.

Utalván a készülő Dorozsma-monográfiára⁶⁷, el kell tekintenünk a dorozsmai határ régészeti kutatástörténetének összefoglalására kínálkozó alkalomtól, csupán egyetlen példával jelezni a fenti típusú adatközlések fontosságát: Bordány község határából eddig egyedül a Dienes István által feltárt és publikált honfoglaláskori sirt ismerjük⁶⁸; a Hidvégi Lajos által felderített leletek Kiskundorozsmáról Bordányba való „áttelepítése” máris megváltoztatja a lelőhelysűrűségről való eddigi ismereteinket.⁶⁹

Régészeti lelőhelyek Kiskundorozsma-Öreghegyen

1. Lajkó Mihály tanyája; 2. Selmeczi és Tapodi-féle föld; 3. Gál Ignác földje; 4. Kenyérváró-halom

⁶⁷ Régészeti fejezetét Trogmayer Ottó írja.

⁶⁸ Dienes I., A bordányi (Csongrád m.) honfoglaló magyar asszony lőszerszáma. MFMÉ 1956. 36—53.

⁶⁹ Vö. Fehér G.—Éry K.—Kralovánszky A. i. m. idevágó címszavait. — Ezúton szeretnék köszönetet mondani Kun Sándornak, Rózsahegyi Jánosnak és Toppantó Istvánnénak a levelek reprodukcióiért, Fári Irénnek a térkép-vázlatok elkészítéséért; Rózsa Gábornak és Soós Vincének a helyszíni szemléken, kataszteri azonosításokban való közreműködésért. Ugyancsak köszönettel tartozom Péter Lászlónak dolgozatom lektorálásakor tett értékes megjegyzéseiért, kiegészítéseiért.

FERENC MÓRAS AUSGRABUNGEN IN DOROZSMA

von

Béla Kürti

Aus der Angelegenheit der hundersten Jahreswende der Geburt von Ferenc Móra stellte der ehemalige Volkslehrer, Lajos Hock (von 1933 an Hídvégi genannt) seinen Korrespondenz mit Museumsdirektor Ferenc Móra, insgesamt 8 Briefe dem Szegeger Museum zur Verfügung.

Lajos Hock war im Jahre 1930 als junger Lehrer in einem kleinen Dorf inmitten der zur Stadt Szeged angehörigen Einzelgehöft-Welt tätig, wo die Schule im allgemeinen zum Kulturzentrum diente. Die Bauern brachten nämlich hieher die im Laufe der Feldarbeiten zum Vorschein gekommenen Knochen, Scherben und Metallschmucke. Die Archäologie interessierte Lajos Hock: er suchte selbst die Fundstellen auf, machte sogar Skizze und brachte endlich alles zur Kenntnis dem Schriftsteller-Archäologen Museumsdirektor. So trat er mit Ferenc Móra in Verbindung und — wie sich es aus den Briefen erklärt — half ihn begeistert die Grabungsarbeiten zu vorbereiten.

Herausgeber hat den Inhalt der Briefe natürlich aus archäologischem Gesichtspunkt überprüft und kommentiert: er hat den dort erwähnten Ortsnamen (d. h. Fundorten) nachgeforscht und sie wie ihre ehemaligen Grundbesitzer entweder in den Fundprotokollen oder bei den Abkömmlingen identifiziert. Er hat auch die bezüglichen Grabungsaufzeichnungen Móras aufgeführt. Nicht einmal wurde von ihm erwiesen, daß Móra ein — von Hock veranlasste — Grabungsthema nach Jahren später durchgeführt hatte.

Wie dem jungen Lehrer die Bekanntschaft und die gemeine Arbeit mit Móra, dem ausserordentlichen Menschen ein Erlebnis für das ganze Leben bedeutete, erinnerte sich auch Móra an Hock wie den Einzigen unter den Lehrern, der die Ausgrabungen des Museums während seines Direktorats unterstützt hat.